

*Roald Amundsen. Fotograf: Lomen Bros/
Eier: Nasjonalbiblioteket, bldsa_SURA0055*

ROALD AMUNDSEN: FORSKER ELLER GROBIAN?

foredrag på fellesmøte
den 17. november 2011

av professor Arnoldus Schytte Blix
Avdeling for Arktisk Biologi, Universitetet i Tromsø

Da Nansen den 7. oktober 1910 la frem sitt kritiske syn på de islandske sagasenes historiske pålitelighet i det da hetende Videnskabs-Selskabet i Christiania, resulterte det i den mest omfattende debatten i vårt akademis historie – med to ekstraordinære debattmøter. Dette skyldtes nok ikke bare at sagaforfatterens troverdighet sto på spill, men det som kanskje mer provoserte historikerne, var at en utenforstående skiløper og zoolog, kom og blandet seg i deres saker (Jølle, 2007).

Det er vel tvilsomt om jeg kan regne med en lignende oppmerksomhet, men vårt akademi har 66 norske medlemmer i Historie og Kulturfag, og det foreligger en serie biografier om Roald Amundsen og hans menn, og en kan saktens spørre hvorfor jeg, en selfanger og zoolog, har påtatt meg oppgaven med å analysere Roald Amundsen og hans verk.

Grunnen er nettopp at de aller fleste av Amundsen-biografiene med utgangspunkt i Kåre Holts ”Kappløpet” fra 1974, og forsterket av Bomann-Larsens ”Roald Amundsen” fra 1995 og Kvams ”Den tredje mann” fra 1997 alle har gitt et negativt og etter min mening svært ukorrekt bilde av Amundsen som en rekordjagende grobian som åt folk og hunder med hud og hår, mens, Hansens ”Amundsens betrodde mann” fra 2011 og Alexander Wistings ”Roald Amundsen” også fra 2011, klart bygger på Bomann-Larsen, men er noe mer nøkterne.

Nu kan man selvfølgelig velge å ignorere hva disse herrer skriver, men boken til Bomann-Larsen har solgt utallige eksemplarer bare i Norge, og er oversatt til engelsk, tysk og russisk, og jeg har merket meg at det nye 3-binds-verket ”Norsk Polarhistorie” (Drivenes og Jølle, 2004), utnevner ham til vår fremste polarforfatter. Hans bok er også særs velskrevet – på mange måter et banebrytende arbeid som andre i stor grad har bygget på, men den er tidvis en blanding av historie og roman, og med en mangel på konkrete

referanser som får en naturvitenskapsmann til å grøsse. Det er også et åpent spørsmål om kontor-historikere og journalister har noen reell mulighet til fullt ut å forstå Roald Amundsens situasjon og reaksjoner.

Hvilke forutsetninger er det så jeg har til å vurdere Roald Amundsen som forsker og menneske og som biografene mangler? For det første er jeg som ham naturvitenskapsmann med polarområdene som spesialfelt, og jeg har deltatt i et tredve-talls ekspedisjoner i Arktis og Antarktis og har vært mannskap, forsker og ofte toktleder på 17 forskjellige fartøyer fra hvalfanger på skinnbåt i Alaska, og selfanger i 54 døgn sammen med 17 mann om bord på en trebåt, med slepelogg og kompass som eneste navigasjons-hjelpemiddel, til jordomseiling i Antarktis med amerikansk militærfartøy med et mannskap på 150 mann og tokt med U-båt ”et sted i Barentshavet” under den kalde krigen. Og om man ser på teltet Fridtjof Nansen brukte som feltlaboratorium under ”Fram”-ferden (Nansen, 1897), så er det ikke så forskjellig fra det jeg brukte, da jeg studerte effekten av seismikk på lydnivået i isbjørn-hi, lengst Nord i Alaska, med elektronisk utstyr til en million kroner ved en temperatur ned mot minus 40 °C (Blix & Lentfer, 1992).

Målet er således ikke først og fremst å komme med mange nye funn, men å gi et annet perspektiv og andre tolkninger av gjeldende forestillinger. Jeg tror også jeg er den første som har samlet alle Roald Amundsens publikasjoner. Vi skal se hvordan han utviklet seg som forsker:

Roald Amundsen forteller at han allerede 8–9 år gammel kom over boken om Sir John Franklins ekspedisjon, og bestemte seg der og da for å bli polarforsker. Noen år senere ble han naturlig nok også inspirert av Nansens hjemkomst etter Grønlandskryssingen den 30. mai 1889 og gikk systematisk og målbevisst i gang med å forberede seg på en karriere som polarforsker:

Han lærte seg først å gå langt på ski, og reiste så, som Nansen og Blix, uten sammenligning for øvrig, først på selfangst i Vesterisen, hvorpå han seilte i utenriksfart og fikk styrmannssertifikat.

Med dette i lommen fikk han hyre som styrmann om bord i ”Belgica”, som den 16. august 1897 seilte fra Antwerpen til Antarktis, og gjennomførte den første overvintringen noensinne i pakkisen i Antarktis (Amundsen, 2009). Formålet med ekspedisjonen var i korthet å studere forholdene ved den magnetiske Sydpol. Ekspedisjonen var håpløst ledet, det var alvorlige angrep av skjorbuk og depresjoner, men Roald Amundsen lærte en hel del om hvordan ting ikke skulle gjøres, og unnfanget ideen om å fastlegge den magnetiske Nordpol. Denne var omtrentlig lokalisert av Sir James Clark Ross i 1831, og det meget diskuterte spørsmålet var om den lå fast.

Han seilte så et års tid i utenriksfart og kommer til Grimsby i England hvor han får fatt på et komplett bibliotek om Nordvestpassasjen, som han sluker, og drar så til Hamburg til den berømte Georg von Neumayer for å lære om jordmagnetisme. Like før Jul presenterte han så planen for en meget entusiastisk Fridtjof Nansen og dro til Tromsø, hvor han vinteren 1901 kjøpte ishavsskonnerten "Gjøa" og dro, nu som skipper på egen båt, på et halvårs selfangsttokt i Barentshavet. Under dette toktet gjorde han også meget omfattende oseanografiske undersøkelser for Nansen, og resultatene av disse undersøkelsene ble behørig internasjonalt publisert i vårt selskaps skrifter (Nansen 1906). I november 1901 legger Amundsen så offisielt frem sin plan i Norsk Geografisk Selskap, og også denne ble behørig publisert (Amundsen 1901).

Han går derefter straks i gang med å skaffe seg de beste instrumenter som finnes og lærer seg å bruke dem med stor entusiasme. Han drar på feltarbeid med professor Axel Steen, vår den gang ledende ekspert på området, og reiser til det magnetiske observatoriet i Potsdam for å lære de praktiske sider av saken. Han møter den nylig hjemkomne Otto Sverdrup for å lære om hunder og sledeferder, han drar til England for å oppsøke alle gjenlevende fra leteaksjonene etter Franklin-ekspedisjonen for å lære mest mulig om forholdene i Nordvestpassasjen. Han drar flere turer tilbake til Potsdam for fortsatte studier og får skipperpapirer for utenriksfart, alt i løpet av en periode på under to år.

Ifølge Amundsens offisielle beretning (Amundsen, 1907) forlot endelig "Gjøa" Kristiania i all hemmelighet midt på natten mellom 16. og 17. juni 1903, for å unngå aggressive kreditorer, med syv mann om bord. Det er hevet over tvil at Amundsen var beleiret av kreditorer før avreisen, men den dramatiske versjonen han presenterer i sine memoarer (Amundsen, 1927) avviker til dels betydelig fra hva den aldrende Ristvedt, i en lite kjent publikasjon, senere fortalte: "Vi hadde ligget i Frognerkilen en måneds tid, for vi manglet penger, og kreditorene ville ikke slippe oss. Men den dagen (16. juni 1903) kom Fridtjof Nansen og hans frue ned på kaien. Han ropte til oss: "Gjør dere klar til å reise, jeg overtar gjelden." Da ble det liv om bord, vi jublet og hoppet alle sammen. Roald Amundsen var blitt helt grå i håret i de 30 dagene vi lå og ventet. Nå var allting glemt. Det ble ringt efter en taubåt, og ved midnatt i øsende regnvær slepte "Oscar" oss ut" (Ristvedt, 1955/56).

Niende september 1903 ankom de Kong William Land (Fig. 1) nær den antatte posisjonen for den magnetiske Nordpol og ankret opp efter en tidvis dramatisk seilas i det som fikk navnet "Gjøahavn" (Amundsen, 1903–1905).

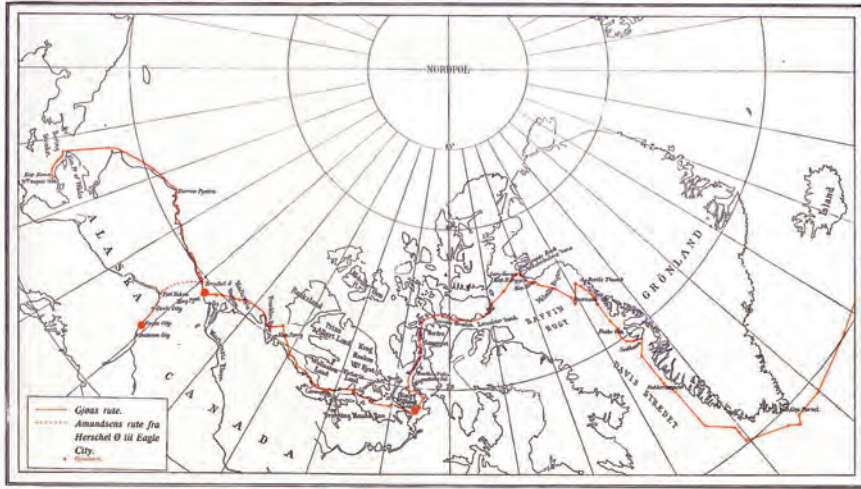
Her frøs de inne, bygget et magnetisk laboratorium, et astronomisk observatorium, og utførte over en periode på 19 måneder en serie målinger med et ti-talls kompliserte instrumenter som viste det magnetiske feltets retning, styrke og variasjon, og de gjorde meteorologiske observasjoner tre ganger i døgnet, og etter to aborterte forsøk på å nå den magnetiske Nordpol, med dagtemperaturer på -53 grader og natt-temperaturer så lavt som -61.7 grader, dro Amundsen sammen med Ristvedt på en 51 dagers sledetur (Ristvedt, 1942), nu med temperaturer rundt minus tre, og bestemte den magnetiske polens posisjon til: 70°30' N; 95°30' W. Han viste derved at polen hadde flyttet seg nordover siden Ross' tid, en trend som senere er bekreftet.

Våren etter utførte Godfred Hansen og Ristvedt en omfattende topografisk kartlegging av Kong William Land og den til da ukjente østkysten av Victoria Land, som fikk navnet Haakon VII's Kyst, en sledetur på 145 mil med en varighet av 86 døgn (Hansen, 1907).

Roald Amundsen var dessuten hele tiden svært opptatt av å lære mest mulig av de lokale eskimostammene og gjorde omfattende etnografiske studier av Netsilik-eskimoene, som var et stenalderfolk, og antagelig den eneste arktiske folkegruppen som ikke tidligere hadde vært i kontakt med hvite. Han skaffet seg en komplett samling på ca. 900 gjenstander av deres klær og redskaper (Taylor, 1974), som nu, i all hovedsak, er deponert ved Etnografisk Museum i Oslo (Arnesen, 1942). Han skrev dessuten en 70-siders detaljert avhandling om deres seder, skikker og teknikker i originalutgaven av sin bok *Nordvestpassagen* (Amundsen, 1907a). Og særlig kokken, Lindstrøm (Ekeberg, 2000), samlet et meget omfattende zoologisk og botanisk materiale for professor Collett og andre ved Universitetet i Kristiania (Se: "Ytterligere publikasjoner fra 'Gjøa'-ekspedisjonen"), mens Helmer Hanssen drev intensiv jakt på ferskmat, så å si til alle tider, under tiden med hjelp av Ristvedt (1933).

Den 13. august 1905 brøt de opp, og gjennomseilte den resterende del av Nordvestpassasjen, men ble stoppet av isen ved King Point på grensen mellom Canada og Alaska (Fig. 1) og måtte overvintre for tredje gang. Denne vinteren fortsatte de med de meteorologiske og magnetiske observasjonene, som nu var overtatt av Wiik inntil han døde av sykdom på vårparten, mens Roald Amundsen spente på seg skiene og dro med hundespann via Herchel Island og Fort Yukon, med temperaturer mellom -30 og -50 grader, til Eagle City i Alaska, hvor det var en telegrafstasjon, for å fortelle verden om erobringen av Nordvestpassasjen. En tur på totalt 260 mil.

Den 10. august kom de løs fra Herchel Island, og nådde Nome 31. august 1906.

Figur 1.
Kart over Nordvestpassasjen, med "Gjøa"s rute og angivelse av overvintningsstedene "Gjøhavn" og King Point, samt Amundsens rute fra King Point til Eagle City. Noe forenklet etter Amundsen (1907).

Jeg håper jeg allerede nu har maktet å formidle at det er kolossale dimensjoner over det den lille gjengen på "Gjøa" utrettet under til dels ekstreme betingelser. Ved lesningen av Bomann-Larsens Amundsen-biografi kan man imidlertid få inntrykk av at livet om bord gikk i sus og dus med fyll og hor med eskimoer som fremtredende elementer. Særlig er det hedersmannen Helmer Hanssen som av den ellers noe kritiske Ristvedt omtales, sammen med Lund, som "de mest glimrende voksne mennesker jeg har vært sammen med" (Ristvedt, 1955), som får unngjelde og refereres til som en "upolert frispytter", hva nu det måtte bety.

La oss ta påstandene om fyll først: Det er ingenting i dagbøker eller beretninger, utenom noen få enkeltepisoder, og et par antydninger i dagbøkene fra Wiik og den samme Ristvedt, som tyder på tilfeller av fyll, og Bomann-Larsen selv refererer i annen sammenheng til "Amundsens måteholdstyranni". Dessuten tyder det forhold at alle i sine dagbøker fra alle ekspedisjonene gjør et spesielt nummer av de gangene Amundsen delte ut en dram som belønning for oppnådde resultater, heller ikke på at alkohol var i alminnelig bruk.

Hva gjelder påstandene om hor med eskimoer er jeg fristet til å si: På seg selv kjenner man andre. For igjen er dokumentasjonen heller tynn, og i all ho-

vedsak basert på ekstrapoleringer fra noen få bemerkninger i dagboken til Wiik. Det som derimot går igjen i dagbøker og beretninger er maleriske beskrivelser av eskimoenes ekstreme urenlighet og forekomsten av store lusepopulasjoner. Det er derfor forstemmende å lese hos Drivenes og Jølle (2004) i *Norsk Polarhistorie* at: "Mye tyder på at fristelsene ble for store" og hos Bomann-Larsen (1995) at: "Det er blitt hevdet at han (Roald Amundsen) i dag skal ha flere etterkommere i 'Gjøahavn'", begge steder uten noen som helst referanse. Det er derfor ikke godt å vite hva denne typen historieskrivning bygger på, men dykkeren Hans Vrålstad (1995) og senere eventyreren Jarle Andhøy på ulykkeskipet "Berserk" har uttalt at de har møtt folk i "Gjøahavn", som både ligner på, og hevder å være etterkommere av Roald Amundsen. Sistnevnte får støtte av Bomann-Larsen på samme nettsted, hvor det også opplyses at Andhøy har tatt "DNA-prøver" av Amundsens angivelige etterkommere, men det er fortsatt, fire år senere, ukjent hva som kom ut av dette "forskningsprosjektet". Jeg har nettopp vært i "Gjøahavn" (nu: Gjoa Haven), men så ingen som lignet på Roald Amundsen. Det som derimot slår en, er at en der ser en rekke personer med, for inuitter, uvanlig lang og kraftig (men rett) nese, et forhold Amundsen selv påpekte i sin beretning fra "Gjøa"-ferden (Amundsen 1907a) og derfor neppe kan være ansvarlig for. Men, uansett er denne typen *portrettgenetikk* noe seriøse forskere bør være forsiktig med. Det er da også påfallende at det er akkurat og bare i "Gjøahavn", som har hele sin identitet knyttet til Roald Amundsen, og nesten er alene om ikke å ha tatt et inuittisk navn, at Roald Amundsen skulle ha forplantet seg! Hvorfor ikke i Wainright, Teller, Nome, eller på Amerikabåten, superkjendis som han var? Kanskje det var fordi forholdene kort og godt var helt forskjellige fra California i 1968? Det er også påfallende at ingen synes å være etterkommer etter for eksempel Helmer Hansen, som har testbare direkte etterkommere, og ifølge Bomann-Larsen (1995) skulle være den mest frivole av dem alle.

Dessuten har jeg en observasjon som gjelder også for det følgende, og det er at man skal være meget tilbakeholdende med å ekstrapolere fra enkeltindividers enkeltuttalelser i dagbøker. Alle som har erfaring med lange og krevende ekspedisjoner, vet nemlig at man under slike meget lett kan bli opprørt over enkeltepisoder og personer, og at dagbøker, og til og med fortløpige brev, da ofte fungerer som lynavledere og renovasjonsinstrumenter. Det er for eksempel til og med mulig at jeg ville ha skrevet lite flatterende om Akademiet og arrangementskomiteen i min dagbok om jeg ikke var blitt invitert til Nansen-feiringen i Akademiet, den 10. oktober, uten at det nødvendigvis representerte hverken folkemeningen eller mitt generelle og langsiktige syn på noen av partene.

Men, la oss se hva som kom ut av denne påstått ”frivole” ekspedisjonen. Det internasjonalt publiserte resultat i biologi, paleontologi og geofysikk er til sammen på ikke mindre enn 600 trykte sider, pluss en rekke appendikser! (Se: Ytterligere publikasjoner fra ”Gjøa”-ekspedisjonen). Dessuten publiserte Norges Geografiske Opmåling kartet over Kong William Land, det ble tatt 300 kulturhistorisk viktige fotografier av forskjellige motiver (e.g. Eek, 1998), og som ovenfor nevnt ble det samlet et unikt etnografisk materiale.

Roald Amundsen ble medlem av Videnskabs-Akademiet 22. mars 1907. Samme år fikk han Nansenprisen ”for hans utmerkede undersøkelser av de magnetiske forhold omkring den magnetiske Nordpol og for hans gjennomførelse av Nordvestpassagen”, som den første i Matematisk-Naturvitenskapelig Klasse.

Nu kan man selvfølgelig, for argumentets skyld, hevde at alt dette var humbug og del av Nansens nasjonsbyggingsprosjekt, men sannsynligheten er liten da andre medlemmer på den tiden var herrer som Birkeland, Bjerkenes, Collett, Hjort, Mohn, Sars og mange andre, som ikke akkurat var henfalte til humbug. Det var nok snarere slik at dette var ”state of the art”-forskning på den tiden. Og man skal huske at tre år senere satte tre mann på Scotts ekspedisjon livet på spill for å skaffe ett pingvinegg til forskningsformål (Cherry-Garrard, 1922).

Det er også vel verd å merke seg at da Amundsen hadde holdt sitt foredrag om ”Gjøa”-ekspedisjonen i Royal Geographical Society i London, den 11. februar 1907, sto britiske admiraler og andre notabiliteter i kø for å hylle ham, ikke så mye for gjennomseglingen i Nordvestpassasjen, som for hans grunnleggende studier av jordmagnetismen (Amundsen, 1907b).

Men var Roald Amundsen forsker?

Ja, selvfølgelig! Men, vi ser allerede konturene av at han er ved å avansere fra ”hands on”-forsker til forskningsgruppeleder, hvor finansiering og strategisk tenkning og ekspedisjonsplanlegging får en stadig større plass – noe flere av oss kjenner oss igjen i. Amundsens hittil manglende renommé som forsker er nok også påvirket av at han aldri lot seg oppføre som medforfatter på publikasjonene fra sin gruppe, og vi kan bare undre oss på hvilken status han ville hatt som forsker i dag om han så hadde gjort. Det har nok også medvirket sterkt til hans svake stilling at Fridtjof Nansen i sin ellers sterkt rosende minnetale over ham uttalte, at: ”Videnskapsmann var Amundsen ikke” (Nansen, 1929).

Det Nansen skulle ha sagt var: ”Like mye videnskapsmann som *meg* var han ikke.”

29. april 1907 holdt Nansen foredrag i Royal Geographical Society i London om polarforskningens fremtids mål, og sa at hovedoppgaven måtte være grundig utforskning av Polhavet (Nansen, 1907).

Roald Amundsen grep straks tanken og spurte Nansen om å få benytte ”Fram” til formålet. Han fikk etter en tid positivt svar, men det var med ett forbehold: Hjalmar Johansen skulle være med. Hvorfor det?

Hjalmar Johansen hadde hatt problemer med å takle oppmerksomhetsvakuemet etter Framferden, og da han flyttet til Tromsø og påbegynte sin karriere som kaptein i infanteriet, begynte han å drikke og vedvarte med å banke opp sin konstant gravide kone i den grad at hun fikk skilsmisse i 1907 ved Kongelig Resolusjon. Dette oppsiktsvekkende forhold er underlig nok ikke tatt med av Kvam jr. i hans biografi, som er en periodisk romanbasert og panegyriske hyllest av Johansen på bekostning av Amundsen (Kvam, 1997). Johansen er på dette tidspunkt tom for penger, leiligheten er utpannet, og han har i løpet av tre år bommet penger av Nansen ved en rekke anledninger til en samlet sum tilsvarende 400 000 2011-kroner, og han får på denne tiden ”et tilbud han ikke kan si nei til” om å si opp sin stilling i Forsvaret. Hvem forteller alt dette: Johansens eget barnebarn (Johansen, 2009). Og det er dette Roald Amundsen får utlevert. Jeg kommer tilbake til resultatet.

Amundsen la først frem planen i Norsk Geografisk selskap 10. november 1908 (Amundsen, 1909). Den gikk i korthet ut på å gå inn i Polhavet fra Beringstredet og følge den transpolare drift over Nordpolen med ”Fram” utstyrt for 5 år, og planen fikk panegyriske tilslutning av Mohn og Nansen i samme møte.

I kjent stil tok Amundsen så kurs i oseanografi i Bergen hos Helland-Hansen, som ble hans fortrolige venn.

Men allerede 1. september 1909 hevdet Cook å ha vært på Nordpolen i april 1908 og en uke senere proklamerte Peary at han hadde vært der 6. april 1909.

Amundsen forsto øyeblikkelig at bøttebunnen ville gå ut av hans muligheter for finansiering av en kostbar Nordpolsekspedisjon, og endret øyeblikkelig plan: Han ville *først* ta Sydpolen, og bestilte allerede 9. september trekkhunder fra Grønland for levering i Norge, og 13. september 1909 annonserte Scott at han skulle til Sydpolen året etter. *Kappløpet var i gang!*

Det har vært hevdet til det kjedsommelige at det var uhederlig og sleipt av Amundsen å føre Verden og Nansen bak lyset ved å holde endringen av

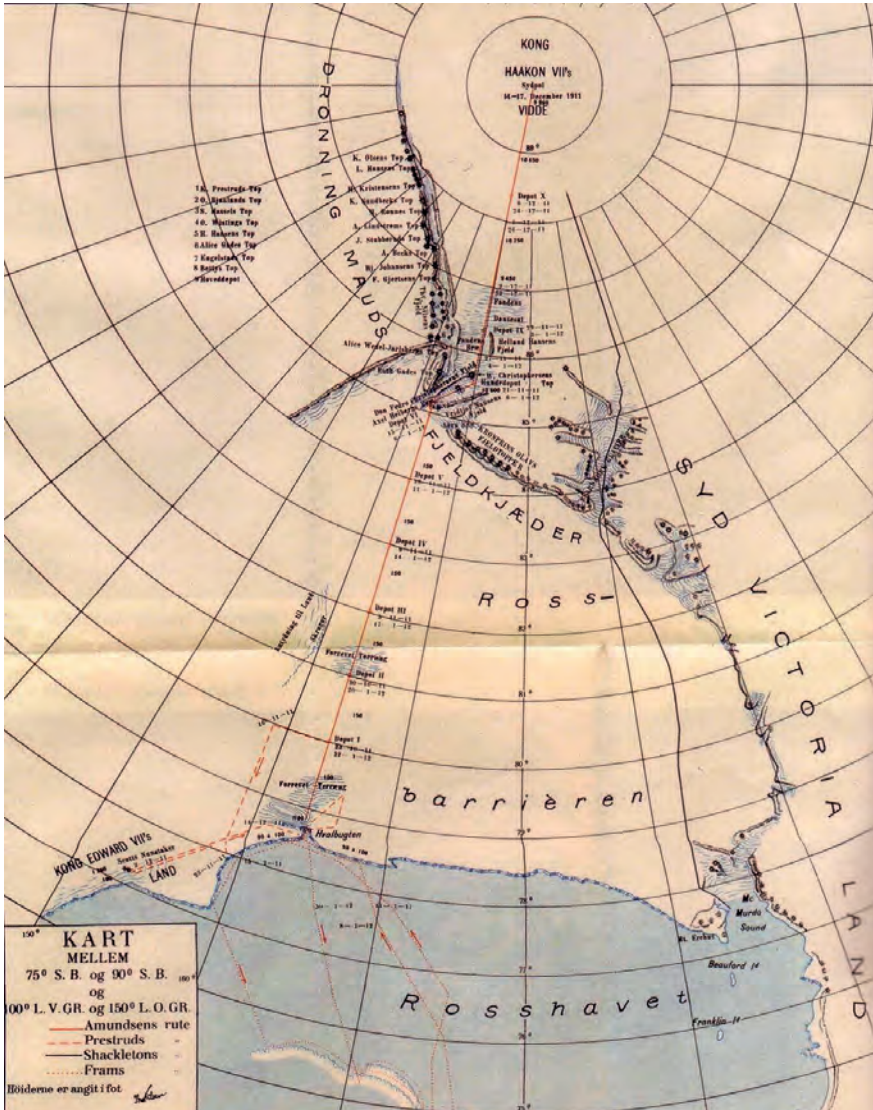
planen hemmelig. Men hva kunne han gjøre? Så kort tid etter unionsoppløsningen er det vel rimelig sikkert at England hadde brukt all sin politiske makt på å hindre finansiering for Amundsens prosjekt, samtidig som engelske pund ville regne over Scotts nasjonale prestisjeprosjekt. I denne situasjonen er det også åpenbart at Nansen ville bli satt i en svært penibel situasjon, og hva gjelder hans egne planer om selv å ta Sydpolen, var vel det for en god livsløgn å regne? Det er også ufattelig at ikke Nansen på egen hånd lukket luntene, med hauger av hunder som angivelig skulle fraktes rundt Kapp Horn til Beringstredet, i stedet for å kjøpes i Alaska, og byggingen av det store overvintringshuset i full åpenhet i Amundsens have, hvor notabiliteter kom og gikk. Det er også verdt å merke seg at Nansens gode venn og medarbeider, Helland-Hansen, var innviet i planen, uten, påstås det, å røpe noe for Nansen. Kanskje ...?

Men kort fortalt: Amundsen hadde ikke noe annet valg, enn å holde tett, hvis han skulle ha håp om å dra til Sydpolen.

Og som vi vet, stevnet han mot Syd med "Fram" full av bikkjer på en, som vanlig, heller underfinansiert ekspedisjon. Hele mannskapet sluttet entusiastisk opp om den endrede planen, og de kom frem til Hvalbukten i Rosshavet (Fig. 2) hvor de etablerte "Framheim". En overvintringsstasjon på isen 150 mil fra Sydpolen. Jeg skal ikke bruke tid hverken på livet i "Framheim" eller på den geniale gjennomføringen av turen til selve Sydpolen, som bør være rimelig kjent for alle, men to saker har krav på oppmerksomhet:

Den første er at det synes å ha blitt en etablert oppfatning at Sydpolekspedisjonen var et uvitenskapelig rotterace med den ene hensikt å komme først til Sydpolen, mens Scott la vekt på vitenskapelige studier. Men, Roald Amundsen brukte først en måned på å samle oseanografiske data for Nansen fra 25 stasjoner rundt de Britiske øyer, før han dro sydover. Og mens Landpartiet var i Antarktis, var "Fram" opptatt med meget originalt oseanografisk arbeid mellom Syd-Amerika og Syd-Afrika under ledelse av russeren Alex Kutschin (Schröer *et al.* 2011), og tilbakela ca. 8000 sjømil og tok 60 stasjoner med 891 vannprøver og 190 planktonprøver (Gjertsen, 2011; Nilsen, 2011). Resultatene av disse undersøkelsene ble publisert på norsk og engelsk av Helland-Hansen og Nansen (1912) kort etter.

Roald Amundsen gjorde selv meteorologiske observasjoner av trykk, temperatur, fuktighet, vind, skydekke, skytype, nedbør, sydlis og sol-halo, 3 ganger i døgnet, gjennom hele "Framheim"-perioden, og utførte til og med en serie observasjoner under Sydpolsturen. Alt dette ble senere publisert i endelig form av Henrik Mohn (Mohn, 1915; 1916).

Figur 2.
Kart av Rosshav-sektoren av Antarktis med angivelse av Amundsens rute fra overvintringsbasen "Framheim" ved Hvalbukten til Sydpolen, med depot-angivelser (rød strek), Shackletons rute (sort strek) og "Østpartiet's" rute i Kong Edward VII's Land (rød stiplet strek) (Amundsen, 1912).

Polpartiet gikk dessuten opp en helt ny trasé gjennom det Amundsen kalte Dronning Mauds Fjeldkjæder (Fig. 2), og påviste derved en sammenheng mellom Syd Victoria Land og Kong Edward VII's Land, og at Rossbarrieren var en lukket bukt uten forbindelse med Weddelhavet. Hans "Østparti" under ledelse av løytnant Prestrud var også de første til å sette fot på Kong Edward VII's Land, hvor det ble innsamlet geologisk materiale, som viste at formasjonene i Kong Edward VII's Land og Syd Victoria Land inngår i samme fjellkjede. Disse funn ble internasjonalt publisert av Schetelig (1915).

Den andre saken som har krav på oppmerksomhet er eksklusjonen av Hjalmar Johansen fra Polpartiet.

Den populære og nokså allment aksepterte versjonen er at Amundsen først startet mot polen med til sammen åtte mann, at de opplevde temperaturer ned mot minus 60 grader, at bikkjene begynte å dø og at da de snudde på 80 grader Syd, mistet Amundsen hodet og kjørte fra de andre i panikk. Hjalmar Johansen derimot ventet på Prestrud, som hadde forfrysninger, og reddet hans liv og dermed ekspedisjonens ære. Dessuten at Johansen dagen etter ble forbannet og forklarte Amundsen i alles nærvær hvilken dårlig leder han var, og som følge derav ble vraket fra polpartiet, og sammen med Prestrud og Stubberud henvist til det såkalte "Østpartiet", noe som skulle være sterkt medvirkende til at Johansen en tid etter hjemkomsten skjøt seg (e.g. Kvam, 1997).

Følgende skjedde:

De startet hjemturen fra 80 gradersdepotet den 14. september, etter et godt måltid og kjørte 27 km og teltet. Prestrud med forfrysninger. Dagen etter går Prestruds hundespann i oppløsning, og han snørekjører med Johansen, som Amundsen gjør det med Wisting. Hanssen og Stubberud har nu fått forfrysninger. De kjørte 57 km, ligger så i telt, har primus og godt med mat, men det er kaldt. Neste dag (16. september) har de som mål å nå hjem til "Framheim". Amundsen kjører med Wisting, Johansen har fått ansvaret for Prestrud, de øvrige med hvert sitt hundespann. Det er godt føre (i alle fall de første 45 km), solskinn og "bare" minus 40 grader. Hanssen, Wisting (og Amundsen) er fremme uten problemer ved 16.00-tiden. Bjåland og Stubberud hadde noen problemer med hundene, men kom frem ved 18.00-tiden. Johansen med Prestrud ble etter hvert liggende efter, og Johansen fikk da den idé at han skulle efterlate den frostskaadde Prestrud på ski, og kjøre det han orket (med sine medtatte hunder) for å ta igjen de andre. Eller som Bjåland skrev i sin dagbok: "Johansen hadde vore uvyren nok til at kjøyre ifraa

han". Han greide å ta igjen Hassel ca. 30 km fra "Framheim" og ville at de sammen skulle vente på Prestrud. Hassel, som nu også hadde forfrysninger, syntes ikke det var noen god idé, ga Johansen ekspedisjonens telt, kjørte videre og var fremme like etter Bjaaland og Stubberud ved 18.30-tiden. Alle unntatt Johansen og Prestrud var således fremme i ganske god behold innenfor en periode av to og en halv time. Johansen derimot, som hadde valgt å presse sine utslitte og forkomne hunder maksimalt i mange timer for å innhente de andre, og hadde etterlatt Prestrud med sine forfrosne føtter på ski, satt på sleden og ventet på Prestrud i 2 timer før de kjørte videre sammen og ankom "Framheim" litt over midnatt. "Prestrud var ynkjeleg frosen og full av gnagsaar paa beini," skriver Bjaaland i sin dagbok. Og det var nok utvilsomt riktig, men de var langt fra utsultet eller avmagret. De hadde vært ute i 8 dager og hadde hatt rimelig god ernæring inntil dagen før, de hadde hunder, telt og sovepose og kjeks og hundepemmikan til mat, men Johansen valgte å fortsette helt frem samme dag. Det har vært gjort et kjempepoeng av at Johansen denne kvelden reddet livet til Prestrud, og det kan vel hende, men om man sammenligner deres situasjon med de forholdene Scott og hans menn opplevde og overlevet i lang tid på tilbaketuren fra Polen i 1912 (Huxley, 1913, Zapffe, 1967), kan det vel hende at en overnatting i teltet hadde vært det riktige, om mindre heroisk.

Det kommer antagelig til å bli diskutert til tidenes sene kveld om Amundsen fikk (helt plutselig) panikk og mistet hodet denne dagen, om Johansen mistet hodet og slet ut sine hunder i et lite gjennomtenkt forsøk på å ta igjen de andre, med den følge at han utsatte seg selv og Prestrud for unødig fare. Eller om Amundsen så bort fra at en så erfaren person som Johansen skulle være i alvorlig fare, særlig når alle de andre kom inn i løpet av to og en halv time, og at han regnet med at hver i sær hadde evnen til å ta vare på seg selv, også denne siste dagen. Det er også diskutabelt hva en venting og "kjøring i samlet tropp", som mange synes å mene ville vært riktig (e.g. Kvam, 1997), ville medført utover invalidiserende forfrysninger, som ville satt hele prosjektet i fare. Det er i alle fall min mening at Amundsen var reelt *forundret* da han neste morgen ved frokostbordet spurte "om grunnen til deres lange uteblivelse". Dette førte som kjent til at Johansen eksploderte, og i alles nærvær erklærte Amundsen uegnet som leder av ekspedisjonen, og som Bjaaland skriver i sin dagbok: "ytra ord som han helst burde havt usagt" (Amundsen, 1912; Amundsen, 2010; Bjaaland, 2011; Hassel, 2011; Johansen, 2011; Prestrud, 2011; Schröer et al., 2011).

Det har også vært hevdet av mange at da dette førte til at Johansen ble ekskludert fra polpartiet og sammen med Stubberud underlagt løytnant

Prestrud på det såkalte "Østpartiet", var dette en ren hevn fra Amundsens side. Men det var ikke Amundsen som ekskluderte Johansen. *Johansen ekskluderte seg selv!* Før denne episoden er det nemlig helt klart at Amundsen behandlet Johansen som en uoffisiell nestkommanderende, og det var neppe tilfeldig at Johansen fikk ansvaret for Prestrud etter at sistnevntes hundespenn var gått i oppløsning. Det er også åpenbart at Johansen hadde vært selvskreven til Polpartiet, om han ikke hadde gjort opprør. Hadde han ikke etterpå alene stått fast på sitt, er det til og med ganske sannsynlig at Amundsen, som så ofte før og etter, hadde latt nåde gå for rett. Men Johansens handling var etter tidens standard et klassisk mytteri, og like lite som man på en seilskute i en stormnatt kunne tillate mannskapet å sette seg ned og diskutere HMS-aspektene av saken, når kapteinen beordret matrosene til topps for å reve seil, like lite kunne Amundsen ta med en angerfri mytterist, som kunne si: "Det er ikke slik Nansen ville ha gjort det," når ordrene ble gitt. Til sammenligning trakk den vennsæle Shackleton sin pistol og truet med å skyte en deltager som ikke ville følge ordre på begge sine ekspedisjoner (Marshall, 1908). Amundsen hadde ikke noe valg!

Vel hjemkommet og behørig hedret med Sydpolsmedaljen, gjenopptok Amundsen sin gruppelederfunksjon og holdt haugevis med foredrag i England og USA i 1912 og 1913 for å reise penger til sin Nordpol-ekspedisjon, og han forteller meget malerisk og underholdende om disse lidelser i den anledning i innledningen til sin bok *Nordostpassagen* (Amundsen, 1921).

Da "Fram" etter et lengere opphold i Syd-Amerika kom tilbake til Norge 16. juli 1914, ble det klart at båten var kondemnerbar, og like etter brøt første verdenskrig ut, og stoppet videre planlegging for en tid. Men, Amundsen spekulerte i shipping og tjente utrolig nok ca. en million 1916-kroner, som han benyttet til å sanere gjeld og bygge et nytt flott skip, som fikk navnet "Maud", for å gjenoppta prosjekt "Nordpolen".

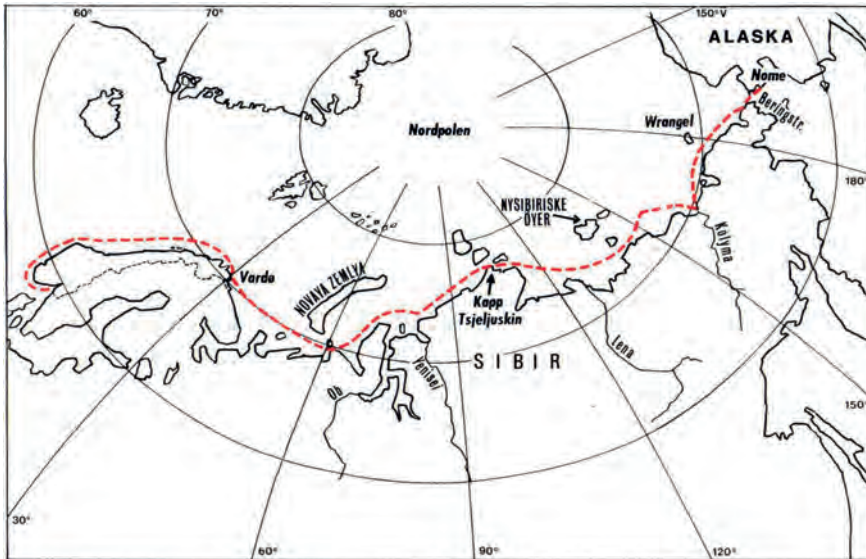
For den vitenskapelige planleggingen ble det sammenkalt flere, hva vi i dag ville kalle "workshops", og den vitenskapelige begrunnelsen for ekspedisjonen ble publisert internasjonalt (Anonym, 1920).

Planen var opprinnelig, som man vil huske, å gå inn i Polhavet fra Beringstredet, men det ble nu i stedet bestemt å gjøre som Nansen og gå Nordøstpassasjen.

"Maud" forlot Oslo 24. juni og Vardø 18. juli 1918, men ble stoppet av isen like øst for Kapp Tsjeluskin, hvor de den 18. september etablerte sin "Maudheim" (Fig. 3).

Med på ferden var nu Amundsens nye funn, den senere berømte professor og direktør for Norsk Polarinstitutt, Harald U. Sverdrup, som ledet de

vitenskapelige undersøkelser, ettersom Amundsen mer og mer går over i en forskningsdirektør-rolle. Og som på "Gjøa"-ferden gjorde de astronomiske, meteorologiske og magnetiske observasjoner, samlet geologiske prøver, gjorde tidevannsmålinger, tok en rekke bilder, og skjøt 41 isbjørner i løpet av vinteren (Amundsen, 1921).

Figur 3.

Kart over Nordøstpassasjen, med "Maud"s rute og overvintringsstedene ved Kapp Tsjeljuskin ("Maudheim") og Ajon Island utenfor Kolyma munningen, samt Nome i Alaska ("Maud"-I, 1918–1920) (Modifisert fra Dahl og Lunde, 1976).

De kom løs fra isen 11. september 1919, men ble på nytt stoppet av isen ved Ajon Island (Fig. 3) bare et par uker senere, og måtte overvintre på nytt, uten å ha kommet i posisjon for en transpolar drift. De fortsatte med en god del registreringer, men Sverdrup dro nu på en seks måneders reise inn i landet for å studere tsjuktsjernes seder og skikker, og samlet i tillegg en rekke bruksgjenstander fra deres leveområde i Tsjukotka, lengst øst i Sibir. Resultatene fra disse studiene er publisert i en egen bok (Sverdrup, 1921).

Og mens Amundsen selv overtar som kokk, sender han Helmer Hanssen og Oscar Wisting like før jul på en ufattelig sledetur via Øst Kapp til Anadyr hvor det er en telegrafstasjon, for å opprette kontakt med omverden. Turen, som var på til sammen 4000 km og tok 195 dager, er beskrevet av Helmer Hanssen i en egen bok (Hanssen, 1921).

Men så, endelig kommer de løs 8. juli og når Nome i Alaska 27. juli 1920, etter å ha fullført gjennomseilingen av Nordøstpassasjen, med Helmer Hanssen som kaptein. Da løser Amundsen mannskapet fra sine kontrakter, og Helmer Hanssen, Rønne og Sundbeck mønstrer av, og reiser tilbake til Norge, mens Amundsen og resten av mannskapet drar inn i Polhavet på nytt. Dette var den enerådende historien frem til Bomann-Larsen (1995) skrev at Helmer Hanssen fikk *sparken*, som kaptein, og ble sendt hjem i vanære på konsulatets bekostning. Beviset for dette skal finnes i et brev fra Amundsen til broren Leon. Og Susan Barr (2011) finner det på dette grunnlag passende å besudle Helmer Hanssens navn med dette i hans offisielle biografi i Norsk Biografisk Leksikon.

Det er overveldende dokumentasjon på at Helmer Hanssen var en fremragende sjømann og han synes, med ett unntak som jeg kommer tilbake til, å ha vært svært godt likt av alle. Han er også den eneste som kontinuerlig omtales med fornavn av alle i dagbøkene fra alle ekspedisjonene han var med på, inklusive i Amundsens, interessant nok, med unntak av de siste dagene av "Maud"-ekspedisjonen. Men om bord på "Maud" er Helmer Hanssen i en håpløs situasjon: Han har tittel av kaptein som en påskjønnelse for sine store fortjenester for Amundsen, men er i realiteten styrmann på et skip som ligger innefrosset i to år med en utålmodig og sterkt karismatisk kaptein Amundsen som suveren "Chef". Alle som har erfaring med ledelse vil forstå at denne konstellasjonen tidvis må føre til konflikter mellom ekspedisjonsleder og skipper, og alle som har vært på tokt – selv de som fortøner seg som vellykket – vet at enhver misnøye går utover nestkommanderende, mens Chefen, til sjøs er og må være "hellig" og hevet over dagens trivialiteter.

Det er også et faktum at Amundsen den 27. juni 1920 skriver i sin dagbok: "Den 25. juni sa jei ve middasbore til guttene, at jei i Nome ga dem fri til å jøre, va di ville – enten di vil gå me utijen eller di vil gå ilann. Juridisk set, har jei jo ret til å behålle dem, men moralsk ikke, å da jei holler den sist nevnte retning fant jei de rettest å si dem de. Di har jo nå vært ute 2 a di 3 á 4 bereinete år, å ær de da muli å tenke at di kan rygge tilbake får 5 nye. *Hanssen svarte åsså straks at han da ønsket å gå fra i Nome. Han har ikke følt sei vel, er tret å sliten, så jei fårstår ham så gått.* Rønne vil jo åsså kåmme til å reise jem. Han er nå får gammel. Andre har ennå ikke melt sei ...

Allerede året før, 26. september 1919, hadde Amundsen skrevet i sin dagbok: "Har idag gitt Rønne å Tønnesen avsked å meddelt deromm, at di skall få reise hjem over Nishni Kolymisk såsnart isen legger sei. Rønne er en åppvigler såmm gjør vont bak ens rygg." Tønnesen hadde allerede forlatt ekspedisjonen før ankomsten til Nome, og selv om Martin Rønne senere ble tatt til nåde, var det neppe hverken noen overraskelse eller det helt store tap at han skulle gå fra borde. Med Oscar Wisting om bord var nok også Helmer Hanssen, Amundsens beste støttespiller gjennom 18 år, godt mulig å erstatte. Det var derfor ikke før 4. juli (1920) da den mer uerstattelige maskinist Knut Sundbeck velger å følge sin gode venn Rønne på land, at Amundsen blir virkelig oppbragt og skriver i sin dagbok: "S(und)beck har åpsakt sin plass. 'Han lenkter jem'!! Desertør er han."

Og mens han tidligere hadde instruert sin bror og forretningsfører om at Hanssen og Rønne skal få hjemreisen betalt – noe som ved avmønstring før kontrakttidens utløp den gang slett ikke var selvsagt – er Amundsen nu så oppbragt at han nekter å betale for noen av dem.

Ifølge Bomann-Larsen (1995), følger han opp med følgende, i et fortløpig brev til sin bror: "Jei har i lang tid hat grunn til misfornøielse me H. Han har ikke åpført sei bra. Har blåst i mine fårårdninger å tit å åfte jitt ufårskammete svar i alles påhør." Men han innrømmer systemsvikten: "*Jei jore en gråv feil, både mot ham å mei sell, da jei jore ham til sjipper hær åmbor.*" Og til slutt i brevet: "(HH) *Har jort sei utilvens me samtlie åmbor å må vike plassens, skal vi få fredelie tilstanne.*" Dette siste er oppsiktsvekkende, da Amundsen aldri tidligere i sin dagbok har kritisert Helmer Hanssen, og til alt overmål hadde Helmer Hanssen vært fraværende fra "Maud" i ikke mindre enn 195 dager på sledeturen sammen med Oscar Wisting, som bare har godt å si om ham, like forut for ankomsten til Nome. Det er heller ingen andre, med det nevnte unntak, som så vidt jeg vet har noe negativt å si om Helmer Hanssen. Harald Sverdrup, som var vitenskapelig leder av ekspedisjonen, sier tvert imot at: "*Og spør noen mig om hva jeg anser for å være det mest verdifulle av det vi opnådde, så hender det at jeg svarer: 'At vi skiltes som venner for livet.'*" (Sverdrup, 1935). Unntaket er Tønnesen, som til gjengjeld hadde åpenbare tilpasningsvansker, var på kant med alle, ble oppsagt, og forlot ekspedisjonen over land allerede andre vinteren. Han skal igjen ifølge Bomann-Larsen (1995) ha gitt "norske myndigheter i New York" følgende opplysning, som ble formidlet telegrafisk "hjem til Norge": "Forholdet mandskapet ikke godt, alle liker Amundsen derimot ikke Helmer Hanssen". Men allerede 2. oktober 1919 skriver Amundsen i dagboken om uakseptabel oppførsel av Tønnesen mot Helmer Hanssen, som hadde be-

breidet Tønnesen for dårlig oppførsel mot Roald Amundsen, og uansett er det vel tvilsomt å bruke en ubalansert og ekskludert ekspedisjonsdeltager som eneste sannhetsvitne hva gjelder ledelsens kvaliteter?

Saken er vel heller helt enkelt den at Helmer Hanssen nettopp hadde gjennomført tidenes største sledeferd, at han ikke hadde sett kone og barn på år og dag, var redd for å miste en fast jobb i tollvesenet og var ”fed up” med å være nestkommanderende ”kaptein” på et tokt som ikke hadde gått etter planen, og som hadde til utsikt å kunne vare i ytterligere fem år. Så da han fikk sjansen den 25. juni 1920, er jeg overbevist om at *han helt enkelt sa opp!* Dette støttes også av uttalelser av Helmer Hanssens barnebarn om konflikter med Amundsen omkring skipperansvaret, som er referert i avisen ”iTromsø” (24.09.11 & 17.12.11). At Roald Amundsen, på lite rasjonelt vis forsøkte å bortforklare dette i et fortrolig brev til sin bror, og senere i et brev til Gjøa-veteranen Ristvedt (Bomann-Larsen, 1995), tjener ham ikke til ære, men forandrer ikke rammebetingelsene.

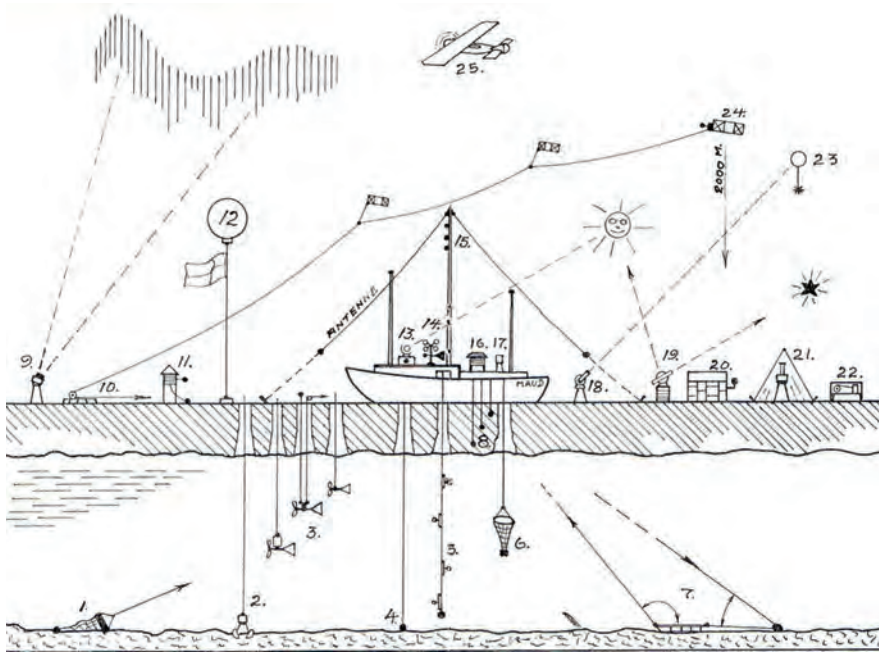
Uansett, ”Maud” forlot Nome etter bare et par ukers opphold i august 1920 og seilte nordover, nu med Amundsen, Sverdrup, Wisting og russeren Olonkin som mannskap i et nytt forsøk på å komme i drift i polisen. Men, uflaks igjen. De møtte ekstreme isforhold og går bom fast like etter å ha passert Beringstredet. Denne vinteren var ifølge Amundsen en total fiasko, og omtales av Sverdrup på en halv side i hans bok om ”Maud”-ekspedisjonen (Sverdrup, 1926a), mens Amundsen, som var kokk, ikke omtaler den i det hele tatt.

Mens Amundsen og Olonkin passet butikken dro Sverdrup, som nu snakket Tsjuktsjisk, sammen med Wisting, på en omfattende etnografisk forskningsferd på Tsjuktsjer-halvøen, som Sverdrup har beskrevet i en egen bok (Sverdrup, 1926b).

I løpet av vinteren hadde ”Maud” fått en del skader, og det ble besluttet å gå til Seattle for reparasjoner.

Vinteren 1921–1922 lå derfor ”Maud” i Seattle, mens Roald Amundsen var hjemme for å ordne økonomien. Men i mai 1922 kom han tilbake til Seattle med planer om å fly med et nyinnkjøpt Junker-fly fra Alaska til Svalbard, og i tillegg hadde han kjøpt et mindre Curtis-fly til å ha om bord i ”Maud”.

Amundsen forlot ”Maud” i nærheten av Kotzebue og dro til Wainright i Alaska, for sammen med Omdahl å forsøke å fly til Cape Columbia på Ellesmere Island hvor Godfred Hansen fra ”Gjøa”-ferden hadde lagt ut et stort depot (Hansen, 1921), og derfra til Svalbard. Dette var et heller håpløst foretak og flyet krasjet nesten før de kom i gang, og innledet en periode med

Figur 4.

Skisse av instrumenteringen av det flytende laboriet "Maud", tegnet av flyver, instrumentmaker og altmuligmann Odd Dahl: 1-Bunnskrape; 2-Bunnhenter; 3-Strømmålere; 4-Dybdemåler; 5-Vannhenter; 6-Plankton-hov; 7-Tidevannsmåler; 8-Elektriske termometre; 9-Nordlys-kamera; 10 og 24-Drage for meteorologiske målinger i stor høyde; 11-Varmeutveksling fra isen; 12-Ballong for registrering av meteorologiske parametere; 13-Solaktivitet og elektrisk aktivitet; 14-Vindens retning og styrke; 15-Elektriske termometre; 16-Meteorologisk stasjon; 17-Nedbørsregistrering; 18 og 23-Ballong for registrering av vindens hastighet i stor høyde; 19-Astronomisk posisjonsbestemmelse; 20-Luftelektriske målinger; 21-Jordmagnetiske målinger; 22-kontinuerlige registreringer av variasjon av misvisningen; 25-Rekognoseringsfly (Dahl og Lunde, 1976).

økonomisk unntakstilstand, av uvanlige dimensjoner selv til Roald Amundsen å være.

”Maud” derimot går nordover, nu med Oscar Wisting som skipper (Wisting, 1930, 1937) og fryser inne like øst for Wrangel Island (Fig. 3) 8. august 1922, og neste vår begynte de å fly med Odd Dahl (Dahl, 1981) som pilot og Wisting som observatør, og krasjet spektakulært og endelig etter få forsøk. Men de var de første til å ta av og lande med fly fra pol-isen, og innledet dermed en ny æra i polarforskningen. ”Maud” oppholdt seg dessuten etter hvert i et strøk hvor ingen observasjoner fantes, og fungerte som et drivende observatorium (Fig. 4) hvor alle rutiner, som alltid, gikk som normalt, selv ved minus 40 grader, i over 2 år.

Figur 5.

”Maud”s rute fra Seattle via Nome, Wrangel Island og de Nysibirske øyer tilbake til Seattle (”Maud”–II, 1922–1925), med angivelse av driften av ”Janette” og deler av ”Fram”s rute i 1893. (Modifisert fra Sverdrup, 1926a). Den mislykkete overvintringen (1920–1921) som skjedde like Nord for Beringstredet er ikke angitt. Vinteren 1921–1922 lå ”Maud” i Seattle for reparasjoner.

Ved nyttårstider 1923–24 hadde de driftet til de Ny-Sibirske øer (Fig. 5), lovende nok langs nesten samme trasé som ”Janette”, hvis rester driftet tvers over Polhavet (Mohn, 1885). De var heller ikke langt fra der ”Fram” kom inn i isen, men den 17. februar 1924 springer bomben: Det kommer telegram fra Amundsen om å gå snarest mulig til San Francisco, grunnet katastrofal økonomi. De så gjorde, men frøs fast allerede utenfor Kolymadeltaet (Fig. 5) og måtte overvintre på nytt. De kom endelig løs fra isen sist i juli 1925 og seilte den store båten via Nome til Seattle, i storm og vedvarende drittvær, med et mannskap på bare 4 mann, hvorav bare Wisting var sjømann (!). I Seattle ble ”Maud” øyeblikkelig tatt i arrest, solgt på tvangsauksjon til Hudson Bay Company for 40 000 \$ i desember 1925, og brukt som varehus og telegrafstasjon i Cambridge Bay, nord i Canada, i et par år før hun sank og fortsatt ligger som et sørgelig vrak (Delgado, 1997).

”Det er ikke for mye sagt at ’Maud’-ekspedisjonen, med sine fire gjenværende medlemmer, er gått i oppløsning,” og ”Jo flere brikker som kommer på plass, jo mer fortoner ferden med ’Maud’ seg som en drømmers verk, som en skute sjøsatt på illusjoner,” skriver Bomann-Larsen (1995), basert på en lang rekke kjærlighetsbrev fra Roald Amundsen, som han siterer fra *ad nauseam*.

La oss nu se hva denne oppløste drømmereisen avstedkom av vitenskapelige produkter: Fire bøker (Amundsen, 1921; Hanssen, 1921; Sverdrup, 1921, 1926 a,b), 2000 trykte sider med 40 appendikser om geofysikk og oseanografi i 5 store bind og 25 enkelt-publikasjoner om geofysikk og oseanografi (Se: Ytterligere publikasjoner fra ”Maud”-ekspedisjonen). Så da, så!

Var Roald Amundsen en forsker?

Ja, så avgjort! Men det er urettferdig at han ideligen blir sammenlignet med Fridtjof Nansen, og ikke med en av oss!

Var Roald Amundsen en grobian?

Jeg hadde for mange år siden den utsøkte glede å ha besøk av forfatterinnen Doris Lessing. Meget overraskende for meg ble det dessuten snart klart at hun var svært interessert i polarhistorie, og kort tid etter sendte hun meg en av sine bøker, en må jeg innrømme, for meg totalt ukjent, science fiction-roman, kalt *The making of the Representative for Planet 8* (Lessing, 1982). Denne inneholder (overraskende nok) et *Afterword* på 22 sider, hvor hun

på genialt vis analyserer kappløpet mot Sydpolen, og har som bærende element at "The actions of the past cannot be understood without understanding *the atmosphere of the times*".

Og hvor rett har hun ikke! Skal man kunne forstå Roald Amundsen, hans lederstil, hans kontrakter, hans forhold til kvinner og folk for øvrig, og til hunder, er det minst to ting man må forstå: Den ene er, "the atmosphere of the time". Dette var en tid da ord som plikt, ære og disiplin inngikk i dagligtalen og i folks bevissthet, mens ingen snakket om HMS, avspasering eller pappapermisjon. Det var tider da det, her i Europa, ble avertert med guidet jakt på aborigines i Australia.

Den andre tingen er en mer tidløs egenskap, som Amundsen hadde, og som ofte skapte problemer flere veier: *Han var fanatisk lojal mot dem som tjente ham lojalt, og kompromissløs mot dem han mente sviktet.*

Dette kom for eksempel meget klart til uttrykk da Gunnar Knudsens regjering stilte seg avventende likegyldig til de løfter om stillinger, forfremmelser og dekorasjoner til deltagerne i Sydpol-ferden, som statsminister Bratli hadde gitt. Amundsen ble da ganske rabiatt og truet med å kansellere hele Nordpols ekspedisjonen. Noe som fikk Nansen, som ikke kunne skjønne at slikt småtteri (som å holde ord) skulle kunne true (den for ham) store sak, til å bli passelig forbannet (Bomann-Larsen, 1995).

Men, de som skjønte denne koden, fikk et nesten religiøst forhold til ham: "Jeg var så glad i ham at om han hadde bedt mig kaste mig over bord, så hadde jeg gjort det," sa Wisting til Fritz Zapffe (1935). Og Ludvig Hansen, en anonym deltager på "Fram"-ferden til Antarktis, observerte at: "Skulde det hende at man en eller annen gang kunde få et misbilligende blick, da følte det verre enn fengselsstraff" (Zapffe, 1935). "Disiplinen var instinktiv. Ingen engang tenkte på å optre familiært overfor Amundsen – men han fjernet bikkjemøkk når det trengtes, som alle andre," skriver Helmer Hanssen (Hanssen, 1941a). Roald Amundsen var åpenbart også en mester i å delegere under ansvar, og fikk hver mann til å føle seg av avgjørende betydning. Det er ellers ingen forklaring på at noen reiser 400 mil gjennom polarnatten for å sende et telegram om at alt er vel. – Og Helmer Hanssen hadde ikke behovet å gi Amundsen sin panegyriske hyllest i avslutningen av sin memoarbok – men han gjorde akkurat det (Hanssen, 1941a,b). Det samme gjør Stubberud, som ble ekskludert fra Polpartiet (Stubberud, 2011), og Olonkin (1957), som i siste øyeblikk ble ekskludert fra turen med luftskipet "Norge". Og Bjaaland skriver i dagboken om bord i "Fram" at "Kjem sjefen i eins nærhet, er det som ein elektrisk straum fer i meg og eg vert varm og god i hjarta" (Bjaaland, 2011). Bjaaland blir etter hvert litt sutrete

og kritisk i sin dagbok, men ender ikke desto mindre opp med å låne et større, og neppe tilbakebetalt, beløp av Amundsen til sin skifabrikk i Morgedal. Hassel som hadde vært med Otto Sverdrup på den annen "Fram"-ferd, og var mindre mottagelig for Amundsens karismatikk, var relativt kritisk i dagboken fra Sydpolen, men holdt kontakten med Roald Amundsen bokstavelig talt livet ut, og døde under et av mange besøk hjemme hos Amundsen. Og Harald Sverdrup, som efter hvert ikke var noen hvem som helst (Devik, 1959), har malt et rørende positivt bilde av ham i sin minnetale i vårt Akademi (Sverdrup, 1929). Men, den mest penetrerende analysen av fenomenet Roald Amundsen er kanskje gitt av tindebestigeren Peter Wessel Zapffe (1977).

Jeg avslutter min fortelling ved avslutningen av "Maud"-ferden, få år før Roald Amundsens bortgang, av to årsaker. For det første fordi "Maud"-ferden, om man ser bort fra de geografiske oppdagelsene han gjorde under den transpolare flukten med luftskipet "Norge" (Skattum, 1929), representerer slutten på hans forsker-karriere, og for det andre fordi han under "Maud"-ferden kom opp i så dramatiske økonomiske problemer at det formørket hans sinn og på mange måter forandret hans personlighet. Han sier om dette i sin memoarbok: "For dette feilgrep hadde jeg fortjent den straff å gå konkurs, men det er sikkert at jeg ikke hadde fortjent mine landsmenns hån og utakknemlighet" (Amundsen, 1927), som han på den tiden mottok i rikt monn.

Hvordan kan så en høvding som Roald Amundsen ha fått det rykte han er ved å få hos mange?

Noen skal selge bøker, men best ble det vel sagt av den svenske skalden Tegnér (1843):

*Hans fel du minns, hans dygder du förgäter,
och med ditt mått av dvärg du jättens lemmar mäter.*

Kilder

- Amundsen R. (1901). En paatænkt Undersøkelserreise til den magnetiske Nordpol. *Det Norske Geografiske Selskabs Aarvog XII. 1900–1901*. Aschehoug, Kristiania, pp. 167–176.
- Amundsen R. (1903–1905). *Dagbøker fra Gjøa-ferden*. Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket, Oslo.
- Amundsen R. (1907a). *Nordvestpassagen*. Aschehoug, Kristiania.

- Amundsen R. (1907b). To the North Magnetic Pole and through the North-West Passage. *The Geographical Journal*. 29 (5). 485–513.
- Amundsen R. (1909). Plan for en polarfærd 1910–1917. *Det Norske Geografiske Selskabs Aarboeg XX. 1908–1909*. Aschehoug, Kristiania, pp. 55–75.
- Amundsen R. (1912). *Sydpolen*. I–II. Jacob Dybwads Forlag, Kristiania.
- Amundsen R. (1917–1921). *Dagbøker fra Maud-ekspedisjonen*. Håndskriftsamlingen, Nasjonalbiblioteket, Oslo.
- Amundsen R. (1921). *Nordostpassagen*. Gyldendal, Kristiania.
- Amundsen R. (1927). *Mitt Liv som Polarforsker*. Gyldendal, Oslo.
- Amundsen R. (2009). *Dagbok fra Belgicaekspedisjonen 1897–99*. Frammuseet, Oslo.
- Amundsen R. (2010). *Dagbok fra Sydpolesekspedisjonen 1910–12*. Frammuseet, Oslo.
- Andhøy J. (2008). Jeg er Roald Amundsens barnebarn. <http://www.kjendis.no/2008/12/18/558832.html>
- Anonym (1920). Various papers on the projected co-operation with Roald Amundsen's North Polar Expedition. 1 – Hesselberg T.: On the projected co-operation with Roald Amundsen's North Polar Expedition; 2 – The Norwegian Geophysical Commission: Geophysical investigations in the arctic regions in co-operation with Roald Amundsen's expedition; 3 – Krogness O: The importance of obtaining magnetic registrations from a comparatively close net of stations in the polar regions. *Geofysiske publikasjoner*. Vol. 1 (No. 4). 1–18.
- Arnesen O. (1942). Roald Amundsens innsats som etnograf. *Polarårboken 1942*. Gyldendal, Oslo, pp. 91–98.
- Barr S. (2011). Roald Amundsen. *Norsk Biografisk Leksikon*.
- Bjaaland O. (2011). *Dagbok fra Sydpolesekspedisjonen 1910–12*. Frammuseet, Oslo.
- Blix A.S. & Lentfer J.W. (1992). Noise and vibration levels in artificial polar bear dens as related to selected petroleum exploration and development activities. *Arctic* 45: 20–24.
- Bomann-Larsen T. (1995). *Roald Amundsen*. Cappelen, Oslo.
- Cherry-Garrard A. (1922). *The Worst Journey in the World*. Constable, London.
- Dahl O. (1981). *Trollmann og rundbrenner*. Gyldendal, Oslo.
- Dahl O. og Lunde R. (1976). *Odd Dahl og Maudferden*. Chr. Shibsteds Forlag, Oslo.
- Delgado J.P. (1997). *Made for the Ice. A report on the Wreck of the Hud-*

- son's Bay Company Ship Baymaud, ex-Polarskibet Maud. Vancouver Maritime Museum, Vancouver.
- Devik O. (1959). Minnetale over Professor Harald U. Sverdrup. Årbok Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo 1958, pp. 49–73.
- Drivenes E.–A. og Jølle H.D. (Red.) (2004). *Norsk Polarhistorie*. 1-Ekspedisjonene, og 2-Vitenskapene. Gyldendal, Oslo.
- Eek A.C. (1998). The Roald Amundsen photographs of the Netsilik people, 1903–05. In: King JCH and Lidchi H. (Eds.) *Imaging the Arctic*. Univ. Wash. Press, Seattle, pp. 106–116.
- Ekeberg J.O. (2000). *Et Liv i Isen*. (Lindstrøm) Kagge Forlag, Oslo.
- Gjertsen HF (2011) Dagbok fra Sydpolsekspedisjonen 1910–12. Frammuseet, Oslo.
- Hansen G. (1907). Mod Kong Haakon VII's Land. I: Amundsen R., *Nordvestpassagen*, Aschehoug, Kristiania, pp. 455–507.
- Hansen G. (1921). Den tredje Thuleekspedition. Norges Depotekspedition til Roald Amundsen. I: Amundsen R, *Nordostpassagen*. Gyldendal, Kristiania, pp. 439–462.
- Hansen J.I. (2011). *Amundsens Betrodde Mann* (Wisting). Schibsted, Oslo.
- Hanssen H. (1921). Et halvt aars slædetur for at faa sendt et telegram. I: Amundsen R., *Nordostpassagen*, pp. 398–420.
- Hanssen H. (1941a). *Gjennem Isbaksen*. Aschehoug & Co, Oslo.
- Hanssen H. (1941b). Minner fra Sydpolsturen. Polarårboken 1941. Gyldendal, Oslo, pp. 13–19.
- Hassel S. (2011). Dagbok fra Sydpolsekspedisjonen 1910–12. Frammuseet, Oslo.
- Helland-Hansen B. og Nansen F. (1912). De oceanografiske undersøkelser gjort med "Fram" i Nord-Atlanteren i 1910 og i Syd-Atlanteren 1911. I: Amundsen R. *Sydpolen*, Vol. 2. Jacob Dybwads Forlag. Kristiania, pp. 362–403.
- Holt K. (1974). *Kappløpet*. Gyldendal, Oslo.
- Huntford R. (1979). *Scott and Amundsen*. Hodder and Stoughton, London.
- Huxley L. (1913). *Scott's Last Expedition*. Vol. 1. Smith, Elder & Co., London.
- Johansen F.H. (2009). *Hilda og hennes*. Beretningen om en polarfarers hustru. Byminner 37. Selskapet for Skien Bys Vel, Skien.
- Johansen H. (2011). Dagbok fra Sydpolsekspedisjonen 1910–12. Frammuseet, Oslo.
- Jølle H.D. (2007). Kulturforskeren Fridtjof Nansen. Årbok 2006. Det Norske Videnskaps-Akademi, Oslo, pp. 318–334.

- Kvam R. (1997). *Den tredje Mann.* (Johansen) Gyldendal, Oslo.
- Lessing D. (1982). *The Making of the Representative for Planet 8* – Afterword. Alfred A. Knopf, New York, pp. 123–145.
- Marshall E.S. (1908). Diary. Royal Geographical Society. Cited in: Huntford R. (1985) *Shackleton*. Hodder and Stoughton, London.
- Mohn H. (1885). Meddelelse om Fund af Levninger fra Janette-Expeditioenen. Forhandling. Videnskabs-Selskabet i Christiania 1884, pp. 14–15.
- Mohn H. (1915). Meteorology: Part 1 – Meteorological observations at Framheim; Part 2: Observations on the sledge journey. Videnskabs-Selskabets Skrifter. I. Mat.-Naturv. Klasse. No. 5. 1–78.
- Mohn H. (1916). Der Luftdruck zu Framheim und seine tägliche Periode. Videnskabs-Selskabets Skrifter. I. Mat.-Naturv. Klasse. No. 3. 1–30.
- Nansen F. (1897). Fram over Polhavet. Første Del. Aschehoug, Kristiania. p. 191.
- Nansen F. (1906). Northern waters: Captain Roald Amundsen's oceanographic observations in the Arctic seas in 1901 with a discussion of the origin of the bottom-waters of the northern seas. Videnskabs-Selskabets Skrifter I. Math.-Nat. Klasse. No. 3. 1–109.
- Nansen F. (1907). On north polar problems. The Geographical Journal, Lond. 30 (5). 469–487.
- Nansen F. (1929). Minnetale over Roald Amundsen. Norsk Geografisk Tidsskrift. Bind II – 1928/1929: 141–146.
- Nilsen T. (2011). Dagbok fra Sydpolsekspedisjonen 1910–12. Frammuseet, Oslo.
- Olonkin G.N. (1957). Gjennom Nordostpassasjen med Roald Amundsen. Polarboken 1957. Oslo, pp. 100–105.
- Prestrud K. (2011). Dagbok fra Sydpolsekspedisjonen 1910–12). Frammuseet, Oslo.
- Ristvedt P. (1933). Jaktoplevelser i Nordvestpassasjen. Polarårboken 1933. pp. 41–51.
- Ristvedt P. (1942). Med Roald Amundsen på sledetur til den magnetiske nordpol.. Polarårboken 1942. Gyldendal, Oslo, pp. 99–102.
- Ristvedt P. (1955/56). Minner fra "Gjøa"-ferden. Polarboken. 1955. pp. 21–46, og . 1956. pp. 137–146.
- Schetelig J. (1915). Report on Rock-specimens collected on Roald Amundsen's South Pole expedition. Videnskabs-Selskabets Skrifter. I. Mat.-Naturv. Kl. No.4. pp. 1–32.
- Schröer A., Hansen L., Rønne M., Kutschin A., Wisting O., Hanssen H.,

- Stubberud J., Doxrud C. (2011). Dagbøker fra Sydpolsekspedisjonen. 1910–12. Frammuseet, Oslo.
- Skattum O.J. (1929). Roald Amundsen som geografisk opdager. *Norsk Geografisk Tidsskrift*. Bind II – 1928/1929: 147–175.
- Stubberud J. (2011) Mitt liv og mitt yrke. I: Schrøer A. et al. *Mannskapets dagbøker*. Frammuseet, Oslo, pp. 197–223.
- Sverdrup H.U. (1921). Blant Rentsjuktsjere og Lamuter. I: Amundsen R *Nordostpassagen*. Gyldendal, Kristiania, pp. 257–391.
- Sverdrup H.U. (1926a). *Tre Aar i Isen med "Maud"*. Gyldendal, Oslo.
- Sverdrup H.U. (1926b). Med hundeslæder rundt Tsjuktsjerhalvøen. I: Sverdrup H.U. (1926). *Tre år i isen*. Gyldendal, Oslo, pp. 191–285.
- Sverdrup H.U. (1929). Minnetale over Roald Amundsen. Årbok 1928. Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, pp. 125–129.
- Sverdrup H.U. (1935). Polar-Humor. Polarårboken 1935, pp. 5–14.
- Taylor J.G. (1974). *Netsilik Eskimo Material Culture. The Roald Amundsen Collection from King William Island*. Universitetsforlaget, Oslo, pp. 173.
- Tegnér E. (1843). Till H.M. Konungen. I: Wrangel E. och Böök F. (Red.): *Esaias Tegnér; Samlade Skrifter*. Del 9. Dikter. Maj 1840–1846. Nordstedt & Söners Forlag, Stockholm, 1925, p. 168.
- Vrålstad H. (1995). Norsk Sjøfartsmuseum. Årbok 1995, pp. 155–170.
- Wisting A. (2011). *Roald Amundsen*, Kagge Forlag, Oslo.
- Wisting O. (1930). *Seksten år med Roald Amundsen*. Gyldendal, Oslo.
- Wisting O (1937) Roald Amundsen. *Norsk Geografisk Tidsskrift*. Bind VI – 1937: 233–234.
- Zapffe F.G. (1935). *Roald Amundsen*. Aschehoug, Oslo.
- Zapffe P.W. (1967). Hvorfor døde Scott? I: *Essays og Epistler*. Gyldendal, Oslo, pp. 77–84.
- Zapffe P.W. (1977). Roald Amundsens vei. I: *Spøk og Alvor*. Gyldendal, Oslo, pp. 91–96.

Ytterligere publikasjoner fra "Gjøa"-ekspedisjonen:

- Holtedahl O. (1912). On some Ordovician fossils from Boothia Felix and King William Land, collected during the Norwegian expedition of the Gjøa, Captain Amundsen, through the North-West passage. *Videnskabs-Selskabets Skrifter*. I. Mat.-Naturv. Kl. No. 9. pp. 1–11.
- Schaanning H.T.L. (1933). Birds from Arctic North America. *Ornitological*

results of the Fram-Expedition 1898–1902 and the Gjøa-Expedition 1903–1906. *Nyt Magazin for Naturvidenskaberne*. 73: 137–165.

Ostenfeld C.H. (1910). Vascular plants collected in Arctic North America (King William Land, King Point and Herchel Island) by the Gjøa expedition under Captain Roald Amundsen 1904–1906. *Videnskabs-Selskabets Skrifter*. I. Math.-Naturv. Klasse 1909. No. 8. Kristiania. pp. 1–74 (63 arter KWL; 119 arter KP&HI)

Lyng B. (1921). Lichens from the Gjøa expedition. *Videnskabs-Selskabets Skrifter*. I. Math.-Naturv. Klasse, No 15. Kristiania. pp. 1–7. (en lav blir oppkalt efter Lindstrøm: *Lecides lindströmii*).

Lind J. (1910). Fungi (Micromycets). Collected in Arctic North America (King William Land, King Point and Herchel Island) by the Gjøa expedition under Captain Roald Amundsen 1904–1906. *Videnskabs-Selskabets Skrifter*. I. Math.-Naturv. Klasse 1909. No 9. Kristiania. pp. 1–26. (henholdsvis 39 og 30 arter)

A.A. Graarud und N. Russeltvedt (1926) *Die Erdmagnetischen Beobachtungen der Gjøa-Expedition 1903–1906*.

Geofysiske Publikasjoner Vol III, Nr. 8. pp. 3–14.

The scientific Results of the Norwegian Arctic Expedition in the Gjøa 1903–1906 under the conduct of Roald Amundsen. Part I.

No. 1. The Editorial Committee: Scientific Work of the Expedition. Pp. 1–20.

No. 2. H. Geelmuyden: Astronomy. Pp. 23–27.

No. 3. AA. Graarud: Meteorology. Pp. 31–131. with Tables. Pp. 133–248.

Geofysiske Publikasjoner Vol. VI. Det Norske Videnskaps-Akademi I Oslo. Oslo 1932.

The Scientific Results of the Norwegian Arctic Expedition in the Gjøa 1903–1906. Part II,

A.S. Steen, N. Russeltvedt and K.F. Wasserfall: Terrestrial Magnetism. Pp. 5–205.

A.S. Steen, N. Russeltvedt and K.F. Wasserfall: Observations and hourly values. Pp. 209–309.

Geofysiske Publikasjoner Vol. VII. Det Norske Videnskaps-Akademi I Oslo. Oslo 1932.

The Scientific Results of the Norwegian Arctic Expedition in the Gjøa 1903–1906. Part III.

N. Russeltvedt and Aa. Graarud (Eds.): Terrestrial Magnetism Photographs. Pp. 4–17. with plates Pp. 1–191.

Geofysiske Publikasjoner. Vol. VIII. Det Norske Videnskaps-Akademi I Oslo. Oslo 1932.

Ytterligere publikasjoner fra Maud-ekspedisjonen:

Sverdrup H.U. (Ed.). The Norwegian North Polar Expedition with the "Maud" 1918–1925: Scientific results. John Griegs Boktr. Bergen. (1927–1939)

Vol. Ia, No.1 – Sverdrup H.U. (1933). General Report of the expedition, pp. 1–22.

No. 2 – Jensen C. (1933). The polar ship "Maud". pp. 1–13.

No. 3 – Sverdrup H.U. (1933). Results of astronomical observations. pp. 1–24.

No. 4. – Lous K. (1933). Determination of longitude by azimuth of the moon. pp. 1–6.

No. 5 – Malmgren F. (1933). On the properties of sea-ice. pp. 1–67.

No. 6 – Wesøe R. (1933). Aurora photographs. pp. 1–28.

No. 7 – Mosby H. (1933). Sunshine and radiation. pp. 1–110.

No. 8 – Sverdrup H.U. (1933). Pendulum observations near Cape Chelyuskin. pp. 1–9.-XX

Vol. Ib – Sverdrup H.U. (1939). Magnetic, Atmospheric-electric and auro-ral results. pp. 309–524.

Vol. II — Sverdrup H.U. (1933). Meteorology, Part I – Discussion. pp. 1–331.

Vol. III – Sverdrup H.U. (1930). Meteorology, Part II – Tables. pp. 1–527.

Vol. IV – No. 1 – Sverdrup HU (1928). The wind-drift on the ice on the North-Siberian shelf. pp. 1–46.

No. 2 – Sverdrup H.U. (1928). The waters on the North-Siberian shelf. pp. 1–131.

No. 3 – Ekman Fjeldstad J. (1928). Contribution to the dynamics of free progressive tidal waves. pp. 1–80.

- No. 4 – Ekman Fjeldstad J. (1928). Results of tidal observations. pp. 1–88.
- Vol. V – No. 1 – Lyngø B. (1929). Vascular plants and lichens. pp. 1–15.
- No. 2 – Lid J. (1933). Crop contents of ptarmigans from Taimyr. pp. 1–7.
- No. 3 – Not published.
- No. 4 – Grieg J.A. (1928). Echinodermata from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–16.
- No. 5 – Soot-Ryen T. (1928). Diptera from arctic Siberia. pp. 1–7.
- No. 6 – Schaanning H.T.L. (1928). Birds from the North-Eastern Siberian Arctic Ocean, with an appendix by HU Sverdrup. pp. 1–16.
- No. 7 – Broch H. (1928). Alsyonarians with systematic-biogeographical discussion of the Northern *Eunephthya*-species. pp. 1–20.
- No. 8 – Runnström S. (1928). Amphipoda, Isopoda and Pycnogonida from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–18.
- No. 9 – Huus J. (1929). Ascidien aus dem Sibirischen Eismeer. pp. 1–15.
- No. 10 – Nordgård O. (1929). Bryozoa. pp. 1–12.
- No. 11 – Løyning P. (1930). Benthooctopus Sibircus. A supposed new species of Cephalopoda from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–11.
- No. 12 – Soot-Ryen T. (1932). Pelecypoda, with a discussion of possible migrations of arctic Pelecypods in Tertiary times. pp. 1–35.
- No. 13 – Sivertsen E. (1932). Crustacea Decapoda and Mysidacea from the East Siberian and Chukotsk Seas. pp. 1–13.
- No. 14 – Løyning P. (1932). Loricata and Gastropoda from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–19.
- No. 15 – Stephensen K. (1932). Copepoda, found in Ascidians from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–4.
- No. 16a – Natvig L.R. (1933). Anoplura pinnipediorum, Culicidae und Oestridae mit Berücksichtigung ihrer generellen geographischen Verbreitung. pp. 1–20.
- No. 16b – Linnaniemi W.M. (1933). Collembola. pp. 1–4.
- No. 16c – Haanshus K. (1933). Lepidopteren. pp. 1–3.
- No. 16d – Dahl M (1933). Spinnen (*Araneae*). pp. 1–4.
- No. 17 – Gustafson G. (1936). Polychaeta and Sipunculoidea from the Siberian Arctic Ocean. pp. 1–12.
- No. 18 – Broch H. (1936). Spongia, Coelenterata and Actiniaria. pp. 1–5.
- No. 19 – Broch H. (1936). Cirripedia. pp. 1–5.
- No. 20 – Grønlie O.T. (1928). Fossil and subfossil shells from "Maudhavn" and environs. pp. 1–7.

Dessuten:

- Sverdrup H.U. (1922). Customs of the Chukchi natives of northeastern Siberia. *J. Wash. Acad. Sci* 12:208–212.
- Sverdrup H.U. (1922). Maud-ekspedisjonens videnskabelige arbeide 1918–19. *Naturen* 46:5–32; 65–88.
- Sverdrup H.U. (1922). Meteorology on captain Amundsen's present Arctic expedition. *Monthly weather review*. 50: 74–75.
- Sverdrup H.U. and Duvall CR (1922). Results of magnetic observations on the "Maud expedition", 1918–1921. *Terrestrial magnetism and atmospheric electricity*. Vol. XXVII: 35–56
- Sverdrup H.U. (1926). The north-polar cover of cold air. *Monthly weather review*. 53: 471–475.
- Sverdrup H.U. (1926). Maud-ekspeditionen 1918–1925. *Ymer*. 46: 1–18.
- Sverdrup H.U. (1926). "Maud"-ekspeditionens videnskabelige arbeide 1922–1925. *Naturen*. 50: 161–180.
- Sverdrup H.U. (1926). Scientific work of the Maud expedition 1922–1925. *Scientific Monthly*. 22: 400–410.
- Sverdrup H.U. and Dahl O. (1926). Two oceanographic current-recorders designed and used on the "Maud" expedition. *J Optical Soc Am*. 12: 537–545.
- Sverdrup H.U. (1926). The tides on the north Siberian shelf: their bearing on the existence of land in the Arctic Sea, and their dynamics. *J. Wash. Acad. Sci*. 16: 529–540.
- Sverdrup H.U. (1927). Ergebnisse der Messungen des Potentialgefälles der "Maud"-Expedition. *Zeitschr. Geophys*. 3: 93–102.
- Sverdrup H.U. (1927). Dynamics of the tides on the North Siberian shelf; results from the Maud expedition. *Geofysiske publikasjoner*. 4(5): 1–75.
- Wait G.R. and Sverdrup H.U. (1927). Preliminary note on electromotive forces possibly produced by the earth's rotating magnetic field and on observed diurnal-variation of the atmospheric potential gradient. *Terrestrial Magnetism and Atmospheric Electricity*, 32: 73–83.
- Sverdrup H.U. (1927). Nordenskiöld's Hav og det Østsibirsk Hav. *Norsk geografisk tidsskrift*. 321–335.
- Sverdrup H.U. (1928). Aufgaben, Bemannung und Ausrüstung einer wissenschaftlichen Beobachtungsstation auf dem Treibeis bei 1–2 jähriger Überwinterung in der inneren Arktis. *Arktis* 1/1928. 29–36.
- Sverdrup H.U. (1928). On the importance of auroral photographs taken from one station. *Terrestrial Magnetism and Atmospheric Electricity*. 33: 198–202.
- Sverdrup H.U. (1928). Die Renntier-Tschuktschen. *Mitteilungen der Geo-*

- graphischen Gesellschaft in Hamburg*. 39: 87–135.
- Sverdrup H.U. (1929). *Currents on the North Siberian shelf*. Beretning om det 18. skandinaviske Naturforsker møde I København 26.–31. August 1929, 522–527.
- Sverdrup H.U. (1930). *The bottom water on the North-Siberian shelf*. *Congreso International de Oceanografía, Hidrografía e Hidrología Continental*, Sevilla, 1929, 331–336.
- Sverdrup H.U. (1930). Dyrelivet i drivisen. Efter erfaringene på ”Maud”-ferden. *Naturen*. 54: 133–145.
- Sverdrup H.U. (1931). Diurnal variation of temperature at Polar stations in the spring. *Gerlands Beiträge zur Geophysik*. 32: 1–14.
- Sverdrup H.U. (1931). Die meteorologischen Untersuchungen und Ergebnisse der ”Maud”-expedition. *petermanns Mitteilungen*. Ergänzungsheft. Nr. 191. *Gotha* 1927. 63–68.
- Sverdrup H.U. (1931). Resultater av Maudferdens oseanografiske undersøkelser. *Naturen*. 55: 1–16.
- Sverdrup H.U. (1932). Wärmehaushalt und Austauschgrösse auf Grund der Beobachtungen der ”Maud”-Expedition. *Beiträge zur Physik der freien Atmosphäre*. 19: 276–290.
- Sverdrup H.U. (1934). Oversikt over ”Maud”-ekspedisjonens videnskapelige resultater. *Beretninger fra Chr. Michelsens Institutt*. IV. Nr. 7. 1–18.